
Rantzau-Aseheberg.

Af
Erik Arup.

Der er over Edvard Holm's mægtige Skildring af det attende Aarhundrede en stærk Glans af Fremgang, Sejr og Frodighed. Den straal'er ud først af Forfatterens egen retlinede og fornemme, milde og lyse Personlighed; saa ogsaa af selve Aarhundredets lette og frie Elegance — se hvilken lille Perle det nypudsede Frydenlund er en af disse blanke, farverige Efteraarsdage. Men dybest deraf, at hele Edvard Holm's Værk er Nybrydning, første Indvinding af nyt Land for historisk Forsken. Det var Edvard Holm's lykkelige Fund, at han sent i det nitteende Aarhundrede saa, at Historikerne havde glemt den nærmeste Fortid, at der her var et helt Aarhundrede at lægge under Plov. Men i en saadan første Skildring maa man gaa fra Sejr til Sejr, thi naar et Aarhundrede første Gang stævnes for Historiens Domstol, maa først det Spørgsmaal besvares: hvorfor sejrede til ethvert Tidspunkt disse Mænd og disse Meninger? Derfor tvinges den første Skildrer i sine Domme altid over paa den rigtige, den sejrende, den harmoniske Side. Den, der først vover at føre sit Skib ud over et Aarhundredes Hav, han er forpligtet og bundet ved de Ordre, Fortiden selv giver ham, den udpeger ham de Havne, hvortil han skal naa, og Raabet: en Mand overbord, bør

ikke bringe ham til at ændre sin Kurs eller mindske Fart. Men vi andre, der blot vandrer langs Bredden af det Hav, som han har befaret, behøver ikke at gaa ligegyldige forbi den blege, ukendelige Strandvasker, der er drevet op paa vor Vej; vi tør finde Tid til at standse ved ham og spørge om hans Navn. Saaledes standser jeg et Øjeblik ved Rantzau-Ascheberg — her kun for at tænke lidt over hans Liv og hans Skæbne, for at prøve at se ham for mig i hans Ungdom, for at forstaa den første Oprindelse til den Vrede, der senere i hans Liv fyldte hans Sjæl og bestemte saa mange af hans Handlinger ¹⁾.

Rigsgreve Hans Rantzau til Aschebergs eneste Søn, Schack Carl, var sikkert fra Dreng Soldat med Liv og Sjæl, hans friske, dristige, festfulde Natur har instinktmæssigt følt, at i det Liv kunde den frit folde sig ud, og ligesaa stærkt, men mere dunkelt, har han følt, at naarsomhelst i Soldatens glansfulde, begivenhedsrige Liv kunde den Dag komme, da han kom til at staa overfor en Mand, hvis Dygtighed, mandige Overlegenhed og Heltemod han fuldtud kunde beundre, saa hans Sjæl fyldtes af den dybe Hengivenhed, den ubegrænsede, begejstrede Trofasthed, der oprindeligt var dens dybeste Trang.

Dansk som han følte sig, valgte han da at tjene sig op i den danske Armé. Netop sytten Aar gammel

¹⁾ Med megen Tak nævner jeg, at jeg under Udarbejdelsen af denne Skizze har fundet den mest redbønne Hjælp hos de Mænd, der særlig er det 18. Aarh.s Forskere og Kendere: Dr. phil. Aage Friis, Oberstlieutnant Hirsch og Dr. phil. Louis Bobé, der har overladt mig Brevene til Grevinde Schack. Iøvrigt findes Kilderne hertil i Rigsarkivet: Konduitelisterne, Overkrigssekretærens Breve etc., Haxthausens Depecher og særlig hans Brevkoncepter, Bernstorffs Ordre.

traadte han 1734 2. Apr. som Fændrik ind i Grenaderkorpset, 13. Aug. s. A. blev han Sekondlieutenant, 1735 13. Maj karakteriseret Kaptejn i samme Korps, 1736 23. Jan. gik han derefter over som reformé Kaptejn i Dronningens Livregiment for 1740 7. Marts at blive virkelig Kaptejn i det holstenske geworbne Infanteriregiment, 1742 11. Juni virkelig Kaptejn i Grenaderkorpset. Hvis man vil høre noget nærmere om ham i disse første Ungdomsaar, hans 17' til hans 25' Aar, kan man jo gaa til Konduitelisterne, med alt det Forbehold, som enhver Historiker vil tage overfor en saadan Kilde. Udfyldelsen af disse Konduitelister var næppe nogen Behagelighed for de gamle Officerer; for Aaret 1736 nøjes Chefen for Dronningens Livregiment, General Stauffenberg, med at opregne Officerernes Navne og dertil føje: „auf vorstehende herren officiers habe nichts zu sagen“; men for 1737 siger han om Rantzau, at hans Opførsel kun er slet, han er „ein wenig querelleux, und ist dem spiel über die maaszen ergebn“, han er flygtig, gør vel sin Tjeneste, men er ikke synderlig akkurat, endelig bemærker han ganske pudsigt: „hat studirt, und hat sonst keine wissenschaft“. 1739 har Regimentet faaet en ny Chef; han beretter om Rantzau, at han tidligere ikke har vist saa god Opførsel, da han var hengiven til Spil, men at han nu har bedret sig, at han har meget god Forstand og Begreb, at han forstaar at føre sit Kompagni, og at han er egnet til en højere Charge, naar han kontinuerer sin gode Opførsel, at han har store Kundskaber og læser flittigt. For 1740 og 1741 er det Chefen for det holstenske geworbne Infanteriregiment, Generallieutnant Stürup, der vurderer ham; han siger om ham, at han er høj og af et godt Ydre, „zum spielen, trincken, eigen-

nützigkeit und querellen ist er meines wissens nicht geneigt“, hans Forstand og Begreb er god nok, og han lader sig gerne undervise og korrigere, medens det skorter ham noget paa Flid. I 1741 haaber han: „dasz wenn er seine anderweit zum öfftern suchende plaisirs in etwas menagieren wollte, er seinem ihm von Gott hinlänglich verliehenen talent nach, zu einer höheren charge hinführo gantz bequem werden könnte“. Endelig bemærker han, at Rantzau „will mathesis, historie und philosophie studiret haben, auch sich ietz auf der fortification am meisten appliciren, von dem allen ich aber nichts weiteres positives, als was von seiner eigenen aussage habe, alleruntherhänigst melden kan“. Jeg er meget bange for, at naar Hr. Generalen i disse Materier henholdt sig til Rantzaus eget Udsagn, saa havde det sin gode Grund deri, at han her følte sig lidt udenfor sit egentlige Felt. Om sin Oberstlieutnant kan han med større Sikkerhed skrive: „meines wissens ist er in keinen militairwissenschafften informiret, worinnen er sich etwa üben könnte“; om sin Premier- og Secondmajor kan han ganske kort bemærke: „hat sonst keine wissenschafften“; og det samme kan han med øjensynlig Tilfredshed sige om de 6 af sine 10 Kaptejner, alene overfor de 4, hvoraf Rantzau er een, er det, han føler lidt mere Usikkerhed: een „soll gute wissenschafften in der historia und geographia haben, auch in der fortification ziemlich geübt seyn“, men, synlig tilfreds: „worinnen er sich aber vor ietzo nicht sonderlich exerciret“, een „hat etwas von der fortification und geometrie gelernt, welche wissenschafften er dieses jahr über“, under General Stürups Ledelse, „nicht fortgesetzt hat“, een øver sig endnu i Fortifica-

tionstegning, som han for 22 Aar siden har lært ved Landkadetakademiet.

Hvad faar vi ud heraf andet, end at Rantzau var en dygtig ung Officer, der i en ualmindelig Grad arbejdede for ogsaa theoretisk at beherske sit Fag, af hvem hans Overordnede ventede sig meget, som ogsaa avancerede i Forhold hertil, og som havde en dygtig ung Officers Fejl i passende Grad. Sin Officersuddannelse fuldendte han ved 1742 og 1747 at deltage i Felttogene i Finland og Nederlandene under Løvendal, med hvem hans Faster, Enkegrevinde Schack, havde bragt ham i Forbindelse. Om Kampene om Frederikshamn sendte han Rapporter hjem til København, og de muntre og elskværdige Breve, han fra begge Felttog skriver til Grevinden, viser, at han i Løvendal har fundet sin Ungdoms første Helt: „*mr. de Løwendahl ne m'épargne pour cela ny le travail ny ses instructions; plût à dieu, que je sois digne un jour d'avoir un tel maître. Il est audessous d'un homme d'honneur de parler de ses promesses, mais soyez persuadée, madame, que je me porte à tout à quoy ma naissance, ma qualité de Danois et de votre volontaire doivent me porter.*“ „*Ouy, ma tante et ma bienfaitrice, je suis icy miraculeusement bien, et je n'ai point assez de graces à vous rendre de m'y avoir envoyé; un général aimable, grand, qui se plait à m'instruire, une nation charmante, qui m'accorde des lettres de naturalité, une armée, dans laquelle le moindre soldat se bat par sentiment, la guerre tout le long du jour — en vérité, c'est bien dommage, que je n'aye pas de quoy recommencer l'année qui vient, supposé que je finisse celle cy; car dans ce pays de tranchées et avec mr. de Løwendahl vous n'est sûr de rien; deux de ses aydes de camp*

tués, un blessé, et encore se pauvre petit bout de Gähler, cela fait penser au moins“. Har dette været Rantzaus første Møde med Gähler? Og saa den jublende Sejrsmedling: „Berg op Zoom est prise d'assaut, j'ay monté le premier sur la breche, et mr. de Løwendahl est maréchal de France. Il n'y a rien là, qui vous fache? n'est-ce pas, ma chère tante?“.

Et af disse Breve har et P. S.: „Oserois je vous demander, ma chère tante, si vous pensez un peu à l'affaire d'O.“? Lad os dristigt mene, at dette O. betyder Oppendorf, og at Grevinden har været virksom for endelig at sikre hans Fremtid ved et Ægteskab med den rige Arving, Kusinen Cathrine fra Oppendorf. Sikkert havde den unge Grenaderkaptejn brugt flere Penge end han havde tjent, og sikkert var det derfor heldigt, at Ascheberg og Oppendorf engang kunde forenes i hans Besiddelse. Ialtfald, i Maj 1748 blev Komtesse Rantzau Grevinde Rantzau. Hvem vil opkaste sig til Dommer over et Ægteskab, om hvilket man ved saa lidet som om dette? Thi om dette ved man kun, at Grevinden i de senere Aar var svagelig, at hun den længste Tid fulgte sin Mand, hvor han vilde have hende med, at hendes mest fremtrædende Fejl i Rantzaus Fjenders Øjne var den, at hun vedblev at elske ham altfor højt. Lad dette tale til Fordel for ham, lad os tro, at den unge Komtesse i Maj 1748 var fuldtud lykkelig. Alle ydre Kendsgerninger synes at vise, at Rantzau da var bestemt paa at leve et lykkeligt, roligt, jævnt avancerende Liv. 1749 5. Febr. var der Barnedaab i Slotskirken med en lille Komtesse Anna Sophie, 1750 4. Marts forlod Rantzau det fornemme Grenaderkorps for som karakteriseret Oberst at gaa over til det fynske geworbne, Kronprinsens, Regi-

ment, 1752 5. Apr. blev han virkelig Oberst, og 1754 23. Jan. købte han Aggershvile Gaard i Søllerød Sogn. Kan man heri se andet end alle ydre Tegn paa Bestræbelser for at fæstne sit Liv i Ægteskab og Arbejde? Og samtidig nævner Schmettow ham, Hauch og Gähler som de eneste Generalsæmner i den danske Hær.

Men blot halvtredie Aar efter er alt forandret. Intet Punkt i Rantzaus Liv er vanskeligere at forklare end hans Afsked i 1756. Kun saameget tør man sige, at paa dette Tidspunkt havde Moltkes Magt aabenbaret sin sande Styrke; til dens Regeringsprincipper hørte nu og senere, helst stille og blidt at lade selv den ringeste Modstander falde over sine egne personlige Vanskeligheder. Det er det ene — det andet er, at Rantzau utvivlsomt førte en dristig Tale og dertil havde Vanskelighed ved til enhver Tid at betale alt, hvad han skyldte. Han var en velstaaende Mands Søn, han var en velstaaende Mands Svigersøn, men han havde endnu ikke faaet Godser i Foræring. Fra Nytaar 1756 begyndte Overkammerjunkeren v. d. Lühe at samle paa Gældsfordringer mod ham, som han sendte over til Generalitetet, der saa sendte dem videre til Rantzaus Erklæring. Det mærkeligste er, at disse Fordringer til Slut synes at have indskrænket sig til to, en paa 345 Rdl. for leveret Vin og en paa 1150 Rdl. for nogle Regimentstelte og Kvarterfaner, Rantzau havde bestilt for egen Regning, at Kongen 17. Marts resolverede, at Kreditorerne skulde vente roligt til 11. Juni, saa kunde de komme igen, hvis de ingen Betaling fik, og at man derefter ikke hører mere til dem. Men Rantzau har sikkert nok forstaaet, at bag dette laa, at man vilde af med ham; og han har da besluttet sig til at søge fremmed Krigstjeneste i den ud-

brydende Syvaarskrig. Selv da slap Generalitetet kun sit Tag i ham mod den fuldstændigste Underkastelse. 1756 12. Juli maa han underskrive en Forskrivning til Kongen: da det har behaget Hans Majestæt allernaadigst at afskedige mig, saa lover jeg herved, at jeg ikke vil tiltræde nogen Slags Arv, af hvad Art nævnes kan, førend hver og en af mine Kreditorer, fortrinsvis Hans Majestæts Undersaatte, er paa enhver Maade bleven betalt skadesløst med Hovedstol og Renter, ja, jeg drister mig allerunderdanigst ydermere til Sikkerhed herfor at anmode om, at Hans Majestæt vil være min Executor, hvis nogen Arv skulde tilfalde mig. — Saa var der jo vel ikke mere at vente, og Majestæten var nu saa naadig 14. Juli at udnævne ham til Generalmajor, for 21. Juli ganske at afskedige ham. Vedel siger i Danske Samlinger, at det var Bernstorff, der fik Rantzau afskediget, men hvor han har det fra, eller hvor han tør sige det, kan jeg ikke forstaa.

En Maaned efter, 21. Aug., saa Andreas Peter Bernstorff Rantzau i Wien. „Le comte de Rantzau est arrivé ici depuis quelques jours. Il m'a paru avoir l'esprit brillant et avoir beaucoup d'amour pour son métier, mais au reste, il me semble, qu'il ne trahit point son nom . . .“. Det kunde Rantzau vist heller ikke i sine vildeste Drømme have tænkt sig Muligheden af. Men han var faldet, afskediget, ude af sin Métier, og hvis han for Alvor har søgt Krigstjeneste i Østrig, saa har han ialtfald ikke opnaaet den. Hvad der nu forestod ham, var seks lange Vandreaar, under hvilke man i København udsprede de værste Rygter om hans Forhold, men som fæstnede hans politiske Overbevisninger, og hvor hans hyppige Ophold ved fremmede Hoffer lagde ham diplomatisk Virksomhed nær. Derfor blev i denne Tid hans heftige Ønske om atter

at blive anvendt i sin Konges Tjeneste efterhaanden bestemte til et Ønske om at vise sig brugbar paa dette Omraade, og saa mærkelig var Danmarks Historie i hine Aar, at det Øjeblik, Rantzau haabede paa, virkelig syntes at komme i 1762.

Da Peter 3. i Jan. 1762 blev russisk Kejser, havde dette fuldkomment drikfældige og eksalterede Menneske kun een Tanke: Hævn over Danmark. Visheden herom virkede meget stærkt i København. „Moltke, der styrer Fartøjet, er en svag og frygtsom Person, og Bernstorff er aldeles uvirksom i sin ubeskrivelige Rædsel; de danske Ministre er saa bange som de fejge Pjalte, der drukner sig for at slippe for at blive skudt“, skrev Frederik 2. af Preussen, og man vil ikke kunne nægte, at denne kraftige Skildring vistnok ligger Sandheden nær. Maaske var, naar alt kommer til alt, den unge, kun trediveaarige chargé d'affaires i St. Petersborg, Grev Haxthausen, den, der roligst saa Situationen i Øjnene. Han var tidligt klar over, at med Peter 3. kunde der overhovedet ikke forhandles civiliseret, her gjaldt det kun eet: at finde en Mand, som ved sin egen Persons Magtfuldhed kunde faa Indflydelse paa, true og tæmme ham. Allerede 9. Jan. 1762 skriver han derfor til Bernstorff: hvis nu Kongen endnu vil forsøge Mildhed overfor denne Fyrste — nemlig: i Stedet for at knuse ham med Vaabenmagt (!) — saa tror jeg, det vil være nødvendigt at sende en Ambassadør hertil, som kan optræde med nogen éclat; men jeg gentager, at det maa være en Officer, som har en let og behagelig Omgangsform, som har Smidighed nok til at gaa ind paa denne Fyrstes hele Tankegang, og som forstaar at fængsle ham. Imidlertid var sikkert ingen Tanke Bernstorff mere forhadet end den, at en outsider, en der

ikke hørte til hans egen diplomatiske Klan, skulde kunne reussere i en Sag, hvor han selv følte sig ganske sat mat. Men medens han derfor vaklede mellem Frygt og Uvilje, var der en anden, der fandt det fornødent at handle. Det var Moltke. Han kendte Haxthausens Depecher saa vel som Bernstorff, thi de forelagdes alle ham. Haxthausens hele Opfattelse blev sikkert yderligere bekræftet, da Beringskjold i Marts kom til København til Samtaler med Moltke. Da indsaa denne, at nu maatte man, uanset Bernstorff, finde en Mand, netop saadan som Haxthausen i sin Depeche af 9. Jan. havde skildret ham. Og da slog det Moltke, at den Mand havde man jo i Rantzau, som i den sidste Tid sammen med sin Hustru havde taget Ophold i Danzig. Rantzau opfyldte jo netop alle Haxthausens Fordringer, han havde Forbindelser i Kejserefs Omgivelser, i denne Farens Stund vilde hans Fædrelandskærlighed og Iver for at tjene Kongen bringe ham til at se bort fra gammelt Nag. Ham bad derfor Moltke om at paatage sig en Mission til Peter 3. Den maatte synes ganske frivillig, uden nogen-
somhelst Forbindelse med det officielle danske Diplomati; han skulde gennem sit nære Forhold til Prins Georg af Holsten-Gottorp, Peter 3.s fortrolige Ven og Svirebroder, se at skaffe sig Adgang til Kejseren og faa ham personlig under sin Indflydelse; Beringskjold skulde overbringe Rantzau Moltkes nærmere Ordre.

Imidlertid kunde dette Moltkes Foretagende naturligvis ikke længe holdes skjult for Bernstorff; allerede Forhandlingerne med Beringskjold har været ham ubehagelige; en Ordre af 30. Marts viser, at han er paa Sporet, og fremstiller klart Situationens hele Forvirrethed. Thi Haxthausen havde paa sin Side ikke været uvirksom; utrættelig

havde han, trods Bernstorffs stadige Afvisninger, fortsat sine Bestræbelser for at skaffe en Forbindelse tilveje, der kunde tiltale Bernstorff. Det anerkender denne i Ordren af 30. Marts: „Je dois cependant vous marquer, que le billet du $\frac{1}{12}$ de ce mois que vous m'avez fait venir par le moyen de notre nouvel ami, m'est parvenu hier. L'avis qu'il contenoit, était important, et je vous en suis très obligé“. Og i et P. S.: „Beringskjold va vous arriver. Il est sûrement bien intentionné. Mais prenés bien garde, qu'il ne soupçonne rien de votre nouvelle liaison. Tout seroit perdû, s'il en avoit la moindre connaissance“. Ja, alt vilde være tabt — for Bernstorff. Thi man læser ud af hans Ordre hans dobbelte Frygt. Han ved endnu kun, at Beringskjold er Moltkes fortrolige Udsending; han føler, at nu maa han bestemme sig; nu da hans hele Stilling undergraves, griber han til den nye Forbindelse, Haxthausen har skaffet sig. Thi nu gælder det ikke mere bare Danmarks Frelse, nu gælder det Bernstorffs Udenrigsministerportefeuille. Nu maa Bernstorff gribe til, skjult for Moltke. Og Haxthausens nye liaison er jo som skabt til dette hastige Kup — det er Saldern, der ganske simpelt er tilfals for Penge.

Paa denne Baggrund maa Rantzau ellers saa lidet forklarlige Petersborgrejse ses. Beringskjold kom til ham i Danzig med Moltkes nærmere Anvisninger og Ordre. Rantzau var i sin virkelig naive Glæde over endelig at have Øjeblikket til at yde sit Land og sin Konge en uvurderlig Tjeneste straks parat til Afrejse. Han saa bort fra Sendebudets Kvalitet, der var ham i den Grad ubehagelig, at han ikke vilde indføre ham i sit Hus; han kunde dog ikke forhindre, at Beringskjold paatvang ham sit Følgeskab. Det førte til det bekendte Oprin i Kö-

nigsberg, hvor Beringskjold pryglede sin russiske Tjener, og denne da angav ham for Guvernøren som dansk Spion. Det var denne Begivenhed, der af den Mand, der fra nu af blev Rantzaus bitreste Fjende, af Saldern, udnyttedes til at ødelægge hele hans Mission. Thi Saldern var jo næst Bernstorff den Mand, der havde alt at frygte af et lykkeligt Udfald deraf. For ham betød det Tabet af en sikker, rigeligt flydende Indtægtskilde, for Bernstorff Tabet af al Prestige. Men Rantzau svævede endnu i en lykkelig Uvidenhed om alt dette; 24. Apr. kom han til St. Petersborg, og Dagen efter skrev han til Haxthausen: „Monsieur. Après un voyage désastreux au point d'étonner même un soldat, je suis arrivé icy hier au soir, malgré les glaces, les inondations, les chemins noyés, et la mauvaise volonté des chevaux de poste. Quoique j'ai bon besoin d'un jour de repos, vous m'auriez vû chez vous, au lieu de ce billet, si d'autres raisons ne m'en empechaient pas. Elles vous empecheront aussy, et je vous en supplie, monsieur, de prendre la peine de passer chez moy, ou même de m'honorer d'un message. D'un autre costé, et c'est la faveur que je vous demande, il seroit essentiel, que je parlasse à Mons. Schumacher [Legationssekretæren] avant de me produire, s'il voulait bien venir chez moy ce soir en surtout couleur de muraille, . . . C'est le sieur Lindholm [Købmand i St. Petersborg], qu'on m'a dit estre sçur, qui vous remettra ce billet, et je vous supplie que çe soit luy aussy, qui me rende votre reponse . . . P. S.: Je r'ouvre mon billet pour vous dire que le sieur Lindholm ayant refusé de vous le remettre je n'ais pu mieux faire que d'envoyer mon valet de chambre. Il est singulier, qu'on m'ait donné une si mauvaise adresse*.

Dette Brev viser os klart, hvor samvittighedsfuldt

Rantzau overholdt sine Instruktioner, hvor fuldt han forstod, at hans Mission skulde tage sig ud som et ganske frivilligt, privat Foretagende, men ogsaa hvorledes han begyndte at mærke, at de, han havde bag sig, ikke var i Stand til at yde ham den Støtte, han kunde kræve. Thi allerede forinden Rantzaus Ankomst til St. Petersborg har det været nødvendigt at underrette Bernstorff om, at hans Sendelse var besluttet; men da ved Meddelelsen herom Moltkes Planer i deres fulde Omfang først var gaaet op for Bernstorff, fik denne med et sin hele Kampkraft igen. Og der havde han jo den store Fordel overfor Moltke, at det var ham, der havde den officielle diplomatiske Maskine til sin Raadighed. Han kunde endnu give sine Ordre og faa dem adlydt, blot han tog sit Parti. Derfor gjorde Bernstorff netop samtidig sit afgørende Modtræk i en Ordre af 26. April til Haxthausen; den lød kort paa: overfor Grev Rantzau skal De stille Dem paa venskabelig Fod, uden at yde ham nogensomhelst Støtte eller give ham nogensomhelst Oplysning om de Forbindelser, De har. Saldern skal De holde Dem til og behandle som en fortrolig Ven: „Vous n'hésiterés point de donner les sommes qu'il vous demandera... et vous ne lui marquerés pas la moindre défiance ni sur cet article, ni sur aucun autre... le Roi approuve tout ce que vous avés fait à cet égard, il ne veut point, que vous demandiés des quittances à mr. de Saldern pour l'argent que vous lui aurés fait toucher, la simple proposition suffiroit pour l'aliéner et l'aigrir“. Saa fuldstændigt og hovedkuls kastede Bernstorff sig af Frygt for Moltke og Rantzau i Armene paa Saldern.

Under disse Forhold blev, som alle ved, Rantzaus Sendelse frugtesløs; han kæmpede med svigefulde Ven-

ner mod en altfor kolossal Overmagt. Som Pengeløfterne til Saldern voksede, er dennes Frygt for, at Rantzau skulde kunne udrette noget, blevet stærkere; han havde et glimrende Tema deri, at Rantzau som Beringskjold naturligtvis blot var en ildesindet dansk Spion. Vi behøver ikke at tvivle om, at han har udnyttet dette Tema først overfor Kejseren, og senere i Aarene overfor Kejsersinden. Vi behøver ikke til Forklaring af, at Rantzau ikke vandt Kejsers Øre, eller at Kejsersinden altid senere sagdes at hade ham, at fortabe os i Fantasier om Rantzaus Deltagelse i Sammensværgelser eller Fornærmelser mod den senere Kejsersinde, det staar der ikke et eneste Ord om i Haxthausens meget omstændelige Rapporter fra April—Maj 1762 — vi behøver blot at foretage en simpel Addition af de Regninger, Saldern præsenterede Bernstorff, det er Forklaring nok.

Haxthausen, ung som han var, kom til at føle megen Sympati for denne brillerende, højtbegavede, trofaste Mand, om hvem han vidste, at han skulde tabe. 18. Maj forlod Rantzau skuffet St. Petersborg, men allerede 10. Maj havde Haxthausen sammenfattet sit Indtryk af hans Virksomhed i en Depeche til Bernstorff: „le comte Rantzau, fort mécontent de son séjour, compte de partir d'ici dans peu . . . Je lui dois la justice qu'il est zélé Danois, et qu'il a fortement travaillé sous main à notre avantage [et] à faire avancer nos affaires. S'il avoit plût à l'empereur, le roy n'auroit jamais pû mieux faire que de l'employer ici comme ambassadeur. Mais il a eu trop de choses ici contre lui, et surtout sa mesaventure avec Beringskjold lui a fait un tort infini, si bien que l'empereur en le considérant comme un espion Danois, a été prevenû contre sa personne même avant qu'il fut arrivé,

et il n'a pas été possible d'effacer ces préjugés. En attendant, quoiqu'il a rien fait ici, il a au moins donné bonne idée de nous, de nos armées et flottes, et dit des choses très fortes et à la place, que lui pouvait dire et en être crû, mais qu'il ne convenait au ministre du roy de tenir le même langage, et je desirerois qu'en récompense de son grand zele le roy le reprit au service ou l'en reconpensoit d'une autre manière, d'autant qu'il a tout risqué pour le bien de notre cause, et d'après nos desirs que Beringskjold lui a donné à connoître. Je joins ici 4 billets qu'il m'a écrit, ainsi que son projet d'accommodement; il y a, comme V. E. le remarquera, de très bonnes et excellentes choses et du solide même, mais entremelées de chimeres et d'idées gigantesques; mais c'est à dessein, qu'il l'a fait, pour oter par là à cette pièce l'air d'un memoire en forme et bien raisonné. Comme je ne lui ai point fait part de mes liaisons et secrets V. E. remarquera qu'il m'a mandé bien de choses que je savois déjà, et elle serra étonné comme moi, qu'il ait pû apprendre en si peu de tems tant de choses et la carte du pays. Avec le prince George il est au mieux, mais l'Empereur le deteste et lui a fait aucune politesse, pas même des plus ordinaires; et observé comme il l'est, il ne fallut pas moins d'esprit, d'adresse et d'habileté qu'il en a, pour n'avoir pas eu de malheur ici. S'il dut nécessairement avoir besoin d'argent, comme cependant il n'a pas encore donné à connoître, il me semble être juste de l'en assister, ayant fait ici le voyage par les volontés de la Cour, sans but particulier."

Haxthausen, der dog har maattet være forsigtig i sine Udtalelser overfor Bernstorff, undlader ikke her at fremhæve den Takt, hvormed Rantzau har søgt at be-

røve sit projet d'accomodation enhver Karakter af en formel Mémoire, som han efter sin Stilling jo ingen Ret havde til at forelægge den danske Udenrigsminister, og i et Privatbrev af samme Dato til Moltke vover han endog paa det mest indrængende at lægge denne paa Sinde, at det jo var ham, der havde stillet Rantzau paa denne Uriaspost: „ce n'est que par un pur zèle pour aider tant qu'il dependoit de lui à contribuer aubien du service du meilleur des Roys, et pour avancer, s'il eut été possible, ici les affaires de Sa Majesté, et par une obéissance complete aux desirs et volontés de Votre Excellence qui par Beringskjold lui sont parvenûes, qu'il s'est rendu ici et qu'il a, guidé par ces sentiments, risqué reputation, honneur, vie et sacrifié les derniers souls qui lui restoient . . . Cette considération jointe à la justice reconnûe de V. E. me persuade, qu'elle cherchera les moyens de s'employer en sa faveur“. Men Rantzaus fremtidige Skæbne var afgjort den 22. Maj, da Bernstorff, i den Tro at han endnu var i St. Petersborg, triumferende kunde skrive til Haxthausen: „Je vous reitère simplement ce que je vous ai mandé à l'égard du c. de Rantzau-Ascheberg. Je le crois trop homme d'honneur pour craindre qu'il fasse aucune manoeuvre en Russie contraire à ce qu'il doit au Roi par tant de titres, mais je ne dois pas moins vous dire par ordre exprès de S. M., que vous n'ayés pas à lui faire part des secrets qui vous sont confiés“. Og med løftet Pegefinger: „Ne pensés pas qu'il ait aucune commission de S. M.; les doubles negociations, qui ne font que se croisser, ne sont point du tout du goût du Roi, S. M. ne les employe en aucune cour et elle les employera moins encore à celle où vous etes“. Endelig afgørende —

men med et næppe skjult Smil: „Beringskjold est icy. N'ayés point d'inquietude à son sujet, le roi m'a déjà ordonné d'avoir soin, qu'il ne fasse point de nouvelles courses“. Nej, Haxthausen skulde ikke tage sig Affæren med Beringskjold nær; havde Rantzau i St. Petersborg raset over, at en saadan Person var blevet ham paa-tvunget, saa havde Bernstorff al Grund til at glæde sig over, at Moltkes Fortrolige var af netop den Art. Thi det havde gjort, at Moltke for den Gang maatte foretage et Tilbagetog. Da det hele var forbi, fik Rantzau til sin Overraskelse at mærke, at han ud af alt sit Arbejde kun havde, at Bernstorff hadede ham heftigere end nogensinde før, og at Moltke — selvfølgelig næsten ikke mere kendte ham. Helt kunde han vel ikke skyde ham fra sig, 1762 6. Okt. fik Rantzau sin Generalmajorsbestalling tilbage med 1200 Rdlr.'s aarlig Gage — men uden Kommando; det var den Drikkeskilling, Moltke fandt for godt for Velanstændigheds Skyld at tilkaste ham. Behøver vi endnu at spørge om Aarsagen til Rantzaus Vrede mod Moltke og Bernstorff?
